

درباره

آیت الله هاشمی رفسنجانی

به بهانه پاسداشت و گرامیداشت دومین سالگرد انحلال آیت الله اکبر هاشمی رفسنجانی

تحلیل اصول گرایان و اصلاح طلبان از
کارنامه سیاسی مرد بحران ها

دکتر اسدالله افشار

سرشناسه

عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

شابک

سبب و سبب نویسی

داشته

داشته

داشته

داشته

عنوان دیگر

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

رده‌بندی کنگره

رده‌بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

افشار، اسدالله، ۱۳۴۰-

درباره آیت‌الله هاشمی‌رفسنجانی: تحلیل اصول‌گرایان و

اصلاح‌طلبان از کارنامه سیاسی مرد بحران‌ها / اسدالله افشار

تهران: سفیر اردهال، ۱۳۹۷.

۲۶۰ ص.

۹۷۸-۶۰۰-۳۱۳-۶۷۰-۰۰

فبیا

به مناسبت پاسداشت و گرامیداشت دومین سالگرد ارتحال

آیت‌الله اکبر هاشمی‌رفسنجانی

کتابنامه.

نمایه.

تحلیل اصول‌گرایان و اصلاح‌طلبان از کارنامه سیاسی مرد

بحران‌ها.

هاشمی‌رفسنجانی، اکبر، ۱۳۱۳-۱۳۹۵.

Hashemi Rafsanjani, Akbar.

سیاست‌مداران ایرانی -- قرن ۱۴

Politicians, Iranian -- 20 century*

۱۳۹۷ / ۷۴۷ / ۱۷۰۰

۱۵۵ / ۰۸۴۲۰۹۲

۵۵۰۴۱۹۴

درباره

آیت الله هاشم رفسنجانی

دکتر اسدالله افشار

شابک: ۹۷۸-۰-۳۰۳-۶۷۰۰۰

صفحه آرایشی، طراحی جلد: واحد آماده سازی نشر سفیر اردغال
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سفیر اردغال

قیمت: ۳۰۰ / ۱۰۰۰ ریال
شماره نشر: ۱۰۹-۱

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۷
شمارگان: ۲۲۰ نسخه

نشانی دفتر: تهران، خیابان مفتح، خیابان سمیه، روبروی بانک ملی ایران، ساختمان ۱۸ و ۱۹
تلفن مرکز پخش: ۸۸۳۱۹۳۴۲-۸۸۳۱۳۸۹۸
کد پستی: ۱۵۸۱۸-۴۷۱۵
© حق چاپ: ۱۳۹۷ email: safirardehal@yahoo.com سایت فروش: www.safirardehal.ir

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستند نویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱۱.....	مقدمه
۱۴.....	هاشمی رفسنجانی از افتخارات جهان شیعه و دنیای سیاست
۱۴.....	هاشمی رفسنجانی، چهره‌ای چند وجهی
۱۵.....	هاشمی رفسنجانی، سیاستمداری هوشمند
۱۶.....	۲۱ دی ماه روز «حمایت عزت و وحدت ملی»
۱۶.....	کارنامه هاشمی رفسنجانی، برآیند قوت‌ها و ضعف‌ها
۱۷.....	دلیل بزرگی او چیست؟
۱۸.....	هاشمی رفسنجانی، سیاست‌مداری متراک و سیاست‌گذاری آگاه
۱۹.....	آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، «شناسان انقلاب»
۱۹.....	آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، مرد بحران‌ها
۲۰.....	هاشمی، مرد بزرگ الهی
۲۱.....	اکنون هاشمی رفسنجانی در میان ما نیست!
۲۳.....	فصل اول: نگاهی کوتاه به زندگی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی
۲۴.....	بخش اول: قبل از انقلاب
۲۴.....	تولد
۲۵.....	روزگار کودکی
۲۵.....	دوراهی مکتب و مدرسه
۲۵.....	شکل‌گیری شخصیت
۲۶.....	وسوسه هجرت و دل‌کندن از زادگاه
۲۶.....	با کاروان عشق
۲۷.....	تجربه‌های تلخ و شیرین

- ۳۸..... بخش دوم: پس از انقلاب
- ۳۹..... شورای انقلاب
- ۴۰..... حزب جمهوری اسلامی
- ۴۱..... هاشمی در وزارت کشور
- ۴۱..... ریاست مجلس شورای اسلامی
- ۴۲..... دانشگاه آزاد اسلامی
- ۴۲..... ریاست جمهوری
- ۴۳..... ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام و مجلس خبرگان رهبری
- ۴۴..... بخش سوم: نقش هاشمی رفسنجانی در دفاع مقدس
- ۴۴..... انتصاب هاشمی به عنوان نماینده امام خمینی در شورای عالی دفاع
- ۴۴..... ادامه جنگ پس از فتح خرمشهر
- ۴۵..... باز هم سؤال در مورد ادامه جنگ در سال ۷۶
- ۴۶..... زمینه آتش بس فراهم بود
- ۴۷..... پیشنهاد آتش بس شایعه بود
- ۴۷..... موضوع پذیرش قطعنامه ۵۹۸
- ۴۹..... آیت‌الله هاشمی محور تحولات کشور
- ۵۰..... هاشمی رفسنجانی و فرماندهی جنگ تحمیلی
- ۵۱..... سال ۶۳ (آرامش قبل از طوفان)
- ۵۱..... فتح فاو (تحول عمده در جنگ)
- ۵۱..... بسیج امکانات کشور
- ۵۲..... آمادگی جهانی جهت برقراری صلح
- ۵۳..... هاشمی رفسنجانی و سال ۶۷
- ۵۳..... بخش چهارم: درگذشت و تدفین
- ۵۴..... بخش پنجم: مروری بر آثار مکتوب آیت‌الله هاشمی رفسنجانی
- ۵۴..... کتب سیاسی
- ۵۵..... کتب مذهبی

موضوعات اجتماعی ۵۵

روزنگاری ۵۶

فصل دوم: آیت الله هاشمی رفسنجانی از نگاه اصول گرایان ۶۱

وداعی خوش هنگام ۶۲

هاشمی «حاضر مؤثر» در عرصه های گوناگون ۶۲

تمام منتقدان هاشمی ۶۶

چند ویژگی مشترک آیت الله هاشمی برای همه منتقدان و موافقان ۶۹

مهم ترین فواید، خصلت ها و اوصاف آیت الله هاشمی رفسنجانی (ره) ۷۳

پرسش از «ظلمت» با عدم مظلومیت «مرحوم هاشمی» ۷۵

منتقدان دیروز، روش خاندان امروز ۷۸

«رحلت ناگهانی» یک شخصیت برتر سیاسی جهان ۸۱

سرسختی ها و انتقادناپذیری آیت الله هاشمی ۸۴

رحلت مرد روزهای سخت و بهانه انقلاب ۸۵

پرونده سیاسی هاشمی در چارچوب سدام ۸۷

هاشمی رفسنجانی در بزنگاه های انقلاب تاکتیکایش ۸۸

جریان اصلاح طلبی به دنبال استقلال و ساخت میراث جدید بعد از هاشمی ۹۰

ارتحال هاشمی رفسنجانی، شوک آور برای مردم ایران ۹۳

بازخوانی و تحلیل پیام تسلیت مقام معظم رهبری ۹۴

تأملی بر رابطه آیت الله هاشمی با جناح راست و اصولگرا ۹۹

فصل سوم: آیت الله هاشمی رفسنجانی از نگاه اصلاح طلبان ۱۰۹

وحدت و اتحاد، آرزوی هاشمی ۱۱۰

هاشمی رفسنجانی، دینمداری سیاست ورز ۱۱۱

هاشمی در قامت یک شخصیت و کشگر سیاسی ۱۱۲

هاشمی شناسنامه و سند روشن نهضت امام و نظام جمهوری اسلامی ۱۱۴

سر حکمت در گفتار و رفتار آیت الله هاشمی ۱۱۷

- تحلیل پیام حضور بی سابقه و شکوهمند مردم در تشیع پیکر هاشمی ۱۱۸
- خستگی ناپذیری آیت‌الله هاشمی رفسنجانی ۱۲۰
- فقدان هاشمی، موجب شکاف میان اصولگرایان ۱۲۲
- باید از صبوری هاشمی یاد کنیم ۱۲۴
- هاشمی رفسنجانی، معمار توسعه اقتصادی ۱۲۶
- هاشمی رفسنجانی، مرد بحران‌ها ۱۳۳
- هاشمی را بهتر بشناسیم ۱۳۴
- معیار خصومت و رزان با هاشمی ۱۳۵
- مصادیق اندیشی آیت‌الله هاشمی، حفظ تمامیت جمهوری اسلامی ۱۳۸
- هاشمی، مصلحت‌اندیش، تمدن و انسانیت ۱۴۰
- هاشمی، مردن از نوار ایران ۱۴۱
- مکتب هاشمی، مکتب حقیقت، آزادی، میانه‌روی و مردم‌گرایی ۱۴۳
- هاشمی، سردار سازندگی، مردان ملی ایران ۱۴۴
- هاشمی به ما آموخت ۱۴۶
- اقدامات هاشمی در سیاست خارج ۱۴۸
- در امان بودن هاشمی از دو آفت «تملن و تایلیدی» ۱۴۹
- نمره قبولی مردم به کارنامه قطور زندگی سیاسی هاشمی ۱۵۱
- سر بلند بیرون آمدن هاشمی از آزمون‌های بزرگ ۱۵۳
- هاشمی، از رهبران جریان اصلاحات ۱۵۵
- فصل چهارم: بدرقه پیکر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی تا جایگاه بی‌بی ۱۵۹**
- روایت روزنامه خراسان (وداع میلیون‌ها مردم با یار انقلاب) ۱۶۰
- روایت روزنامه ایران (بدرقه تاریخ‌ساز) ۱۶۶
- روزنامه جمهوری اسلامی (بدرقه یار امام تا جوار روح‌الله) ۱۶۹
- روایت روزنامه آفتاب یزد (به عشق هاشمی) ۱۷۴
- روایت روزنامه ابتکار (سنگ تمام) ۱۷۷
- روایت روزنامه اعتماد (ملت «قیامت» کرد) ۱۸۰

فصل پنجم: پیام‌ها، دل‌نوشته‌ها و مصاحبه‌ها درباره‌ی هاشمی رفسنجانی.....	۱۸۳
اول: پیام‌های تسلیت.....	۱۸۴
پیام تسلیت رهبر معظم انقلاب.....	۱۸۴
پیام تسلیت رئیس جمهور.....	۱۸۵
پیام تسلیت رئیس مجلس شورای اسلامی.....	۱۸۷
تسلیت رئیس قوه قضاییه.....	۱۸۸
تسلیت سید محمد خاتمی.....	۱۸۹
تسلیت دکتر محمد باقر قزوینی.....	۱۸۹
تسلیت معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور.....	۱۹۰
تسلیت ۲۲۰ نماینده مجلس شورای اسلامی.....	۱۹۰
تسلیت روابط عمومی شورای نگهبان.....	۱۹۱
تسلیت رئیس مجلس خبرگان.....	۱۹۱
تسلیت سید حسن خمینی.....	۱۹۲
بیانیه جامعه روحانیت مبارز.....	۱۹۳
تسلیت مراجع تقلید.....	۱۹۳
تسلیت جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.....	۱۹۹
تسلیت فرماندهان عالی رتبه نظامی کشور.....	۲۰۰
تسلیت ناطق نوری.....	۲۰۳
تسلیت دبیر شورای عالی امنیت ملی.....	۲۰۴
تسلیت محمدرضا عارف.....	۲۰۴
تسلیت وزیر اطلاعات.....	۲۰۴
تسلیت شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی.....	۲۰۵
تسلیت مجمع روحانیون مبارز.....	۲۰۵
دوم: دل‌نوشته‌ها.....	۲۰۶
دل‌نوشته سید حسن خمینی برای همسر آیت‌الله هاشمی.....	۲۰۶
دل‌نوشته یاسر هاشمی برای پدرش.....	۲۰۷

- ۲۰۸..... دل‌نوشته عفت مرعشی برای آیت‌الله هاشمی رفسنجانی
- ۲۰۸..... دل‌نوشته شمخانی برای هاشمی
- ۲۱۰..... دل‌نوشته دختر آیت‌الله هاشمی برای پدرش
- ۲۱۲..... دل‌نوشته شریفی‌نیا برای آیت‌الله هاشمی رفسنجانی
- ۲۱۳..... دل‌نوشته محافظ آیت‌الله هاشمی رفسنجانی
- ۲۱۴..... دل‌نوشته حسن روحانی به مناسبت چهلمین روز درگذشت آیت‌الله هاشمی
- ۲۲۰..... سوم: دو مصاحبه‌ای متفاوت درباره آیت‌الله هاشمی
- ۲۲۰..... مرحوم هاشمی از نگاه سید مصطفی میرسلیم
- شرح گفتگوی روزنامه جمهوری اسلامی با مسیح مهاجری درباره آیت‌الله هاشمی رفسنجانی
- ۲۲۴.....
- ۲۴۷..... نمایه
- ۲۵۱..... کتابنامه

تا که بودیم نبودیم کسی کُشت ما را غم بی‌همنفسی
تا که رفتیم همه یار شدند خفته‌ایم و همه بیدار شدند
قرار آینه بدانیم چو هست نه در آن وقت که افتاد و شکست

- هر نسل، بزرگان الهام بخش و چهره‌هایی دارد که به تعبیر «هرتا مولر»^۱ تمام نمی‌شوند، بلکه با همه آنچه در پس ذهن تو بایست باقی گذاشته‌اند، به تو هجوم می‌آورند. آیت‌الله هاشمی رفسنجانی هم برای نسل «رفسنجانی» و قبل از او در زمره این بزرگان است.

۱. خانم هرتا مولر (به آلمانی: Herta Müller)، زاده ۱۷ اکتبر ۱۹۵۳) نویسنده، شاعر و مقاله‌نویس رومانیایی تبار آلمانی است که سال ۲۰۰۹ برنده جایزه نوبل ادبیات شد. مولر در سال ۱۹۵۳ در یک روستای آلمانی‌زبان در غرب رومانی به دنیا آمد و خانواده‌اش جزو اقلیت آلمانی کشور رومانی بود. مادرش پس از جنگ جهانی دوم توسط نیروهای نظامی شوروی به اردوگاه کار اجباری اعزام شد. پدرش در جنگ جهانی دوم تاجر ثروتمندی بود که دارایی‌اش به دست حکومت کمونیستی رومانی ضبط شد. پدرش نیز زمان جنگ جهانی دوم از اعضای گروه اس‌اس وافن بود و در دوره حکومت کمونیست‌ها از طریق راندگی کامیون امرار معاش می‌کرد.

مولر به دلیل عدم همکاری با پلیس مخفی حکومت نیکلای چائوشسکو در دهه ۱۹۷۰ شغل معلمی خود را از دست داد. سال ۱۹۷۶ او در یک کارخانه صنعتی کار مترجمی می‌کرد، اما به دلیل «درد» از همکاری با پلیس مخفی رژیم کمونیستی رومانی اخراج شد. اولین مجموعه داستان کوتاه او سال ۱۹۸۲ به زبان آلمانی منتشر شد که در رومانی سانسور شد. اولین آثار مولر به صورت قاچاق به بیرون از رومانی برده می‌شد تا زمینه انتشار آن فراهم شود. او سال ۱۹۸۷ به آلمان مهاجرت کرد. پیش از مهاجرت در دو رشته زبان آلمانی و ادبیات رومانیایی تحصیل کرده بود. مولر در آلمان به تدریس در دانشگاه پرداخت و از سال ۱۹۹۷ عضو آکادمی زبان آلمان شد.

مولر به خاطر عدم همکاری با سرویس امنیتی رومانی در زمان حکومت چائوشسکو بارها به مرگ تهدید شده بود. او بعد از دریافت جایزه نوبل ادبیات در شهر لایپزیگ در سخنانی گفت هنگام نوشتن اولین کتاب‌های خود مجبور بوده با ویراستار آلمانی‌اش در جنگل‌های دورافتاده دیدار کند تا کسی نتواند گفتگوی آنها را بشنود. مولر همچنین گفته بود «یکی از شیوه‌های سرکوب و ارباب پلیس امنیتی رومانی این بود که مرا مجبور کنند تا مدرکی را امضا کنم که نشان می‌داد خبرچین و همکار دستگاه امنیتی کشور هستم».

سال ۲۰۰۹ کمیته نوبل ادبیات اعلام کرد «نوبل ادبیات به هرتا مولر تعلق می‌گیرد، کسی که با تمرکز بر شعر و نثر ساده دورنمای زندگی کسانی را که زندگی‌شان مصادره شده به تصویر کشیده‌است».

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی برای یکی مبارز و چریک خستگی‌ناپذیر ایام مبارزه است، برای دیگری فرمانده شجاع و دقیق ایام دفاع مقدس، برای دیگری خطیب نماز جمعه در ایام مختلف، برای آن دیگری یادآور صلحی است قهرمانانه، برای آن یکی سردار سازندگی است بعد از تخریب‌های یک جنگ خانمان‌برانداز، برای کسی دیگر، فردی است برای همه انتخابات‌ها و برای دیگری... از آیت‌الله رفسنجانی که مردم ایران وداعی پرشکوه و قدرشناسانه با وی داشتند، در این ایام با تعبیر مختلف نام برده شده است. مقام معظم رهبری، وی را رفیق دیرین، هم‌سنگر و هم‌گام دوران مبارزات نهضت اسلامی و هم‌کار نزدیک عهد جمه‌ری، سلامی خطاب کردند. رئیس‌جمهور وی را قهرمان ملی مبارزه با استبداد و استعمار و اسطوره حله، تحمل و ایمان و اعتدال خواندند.

صفحات اول و زنانه، فردای درگذشت ناگهانی آیت‌الله، از او با القابی مانند امیر کبیر، استوانه انقلاب، مرد مصائب، سردار سازندگی، مرد روزهای سخت مبارزه، یار امام و رهبری، یار صادق امام، اندیشه‌ی مصحح، مرد عبور از بحران‌ها، صدای ملت و نظریه‌پرداز مبارزه با فقر نام بردند.^۱

اما اعطای نوبل ادبیات به این نویسنده آلمانی، تقریباً ۱۰۰ سال بعد از تولد او در برلین صورت گرفت و بسیاری از رسانه‌های آلمان نسبت به آن واکنش مثبت، نشان دادند. روزنامه وست‌دویچه الگمانیه نوشت «باید به ارزش سیاسی این نویسنده، چون هرثا مولر یک نویسنده سیاسی است. او با نوشتن تجربیاتش از زندگی در نظام دیکتاتوری، حسرت‌ناپذیری را به موضوعات زندگی تبدیل کرده و با این کار راه هاینریش بل و گونتر گراس را ادامه می‌دهد.» سخنگوی هیأت داوران جایزه نوبل در سخنانی از مولر به‌خاطر مقاومتش در برابر دیکتاتوری کمونیستی رومانی قدردانی کرد. او گفت «مولر از مسائلی حیاتی سخن می‌گوید که ارزش می‌لایق دانستن مولر از سال ۱۹۸۱ ده‌ها جایزه ادبی برای نوشتن رمان‌ها و آثار خود به‌دست آورد که مهمترین آنها عبارتند از: «نبرد برای کافکا» ۱۹۹۹ و جایزه بنیاد کتراد آدناوثر، ۲۰۰۴.

از هرثا مولر تاکنون ۱۸ کتاب در زمینه‌های رمان، داستان، شعر و مقاله منتشر شده است. همه آثار او به زبان آلمانی هستند که به برخی از آنها در ذیل اشاره می‌گردد:

- زمین‌های پست (ته‌دره)، ۱۹۸۲ (ترجمه مهرداد وثوقی، انتشارات مروارید، ۱۳۹۲)
- گذرنامه، ۱۹۸۶ (ترجمه مهرداد وثوقی، انتشارات مروارید، ۱۳۹۰)
- سرزمین گوجه‌های سبز، ۱۹۹۴ (ترجمه غلامحسین میرزا صالح، انتشارات مازیار)
- قرار ملاقات، ۱۹۹۷ (ترجمه مهرداد وثوقی، انتشارات مروارید، ۱۳۹۱) (ترجمه آهنگ حقانی، انتشارات هیرمند، ۱۳۹۳)
- زمین پست، ۲۰۱۲ (ترجمه رباب محب، انتشارات بوتیمار، ۱۳۹۲)
- گرسنگی و ابریشم، ۲۰۰۹ (ترجمه رباب محب، انتشارات بوتیمار، ۱۳۹۲)
- آونگ نفس، ۲۰۰۹

۱. کردونی، روزیه، الماس سخت، شرق: پنجشنبه ۲۳ دی ماه ۱۳۹۵- شماره ۲۷۷۵

۱۹ دی ماه سال ۱۳۹۵ خبری در صدر رسانه‌های ایران و جهان نشست. آیت‌الله هاشمی رفسنجانی یکی از بزرگترین یاران امام و رهبر معظم انقلاب به دیار باقی شتافت. این خبر که به سرعت به خبر دنیا تبدیل شد، کشور را تا چند روز در حزن و اندوه فرو برد. اکنون ۲ سال از آن روز می‌گذرد و در طول این مدت جای خالی این شخصیت بزرگ در سپهر سیاسی کشور همچنان احساس می‌شود.

هاشمی رفسنجانی از افتخارات جهان شیعه و دنیای سیاست

به زعم برخی صاحب نظران؛ چندین ویژگی بود که هاشمی را متمایز کرده بود؛ شجاعت و انقلابی‌گری در کنار رسیدن به مقام اجتهاد، نبوغ کم نظیر و قدرت تفکر، جامع‌نگری و دوراندیشی، بیان شیرشبه، قلم بسیار قوی در تبیین معارف دینی و تفسیر کم نظیر قرآن، صبوری، استقامت و گذشت، خصوصیتی بود که جمع شدنش در فردی که تقدیر الهی او را در کنار مرکز رهبری انقلاب اسلامی، چه در زمان امام راحل و چه در دوره زعامت رهبر معظم انقلاب قرار داد، موجب ظهور شخصیتی شد که از افتخارات جهان شیعه و حتی دنیای سیاست محسوب می‌شود.^۱

هاشمی رفسنجانی، چهره‌ای چند وجهی

مردان بزرگ در تاریخ ماندگار می‌شوند و آن‌ها را ماندگار می‌کند خدمات و خطاهای شان است؛ خطاهایی که گاه به بزرگی خدمات است. نادیده انگاشتن یکی از این دو وجه لاجرم تحلیل‌گران را به ورطه عشق یا تنفر از سوژ می‌اندازد. هاشمی رفسنجانی نیز از آن دست مردان بزرگی است که از هر منظری به چهره‌های گوناگونی او بنگریم می‌توان برایش خدماتی کم‌نظیر و البته خطاهایی برشمرد. همین است که در سادع مختلف مدافعان و منتقدانش صف عوض کرده و جابه‌جا شده‌اند. آن‌هایی که روزی شعار زنده‌باد هاشمی سر می‌دادند چند دهه بعد در برابرش ایستادند و جماعتی که با لبخندی از سر رضایت، نظاره‌گر پوشاندن رخت سرخ عالیجنابی بر تنش بودند دو دهه بعد در خیابان‌ها و تریبون‌ها مدح هاشمی می‌گفتند. هرچند حامیان همیشگی آیت‌الله معتقدند او بر مدار اعتدال حرکت کرد و دیگران در متد سیاست‌ورزی‌شان تجدید نظر کردند اما همه چیز در این

۱. پورسینا، بهروز، شاخصی به نام آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، مردم سالاری: چهارشنبه ۲۰ دی ماه ۱۳۹۶. شماره ۳۵۰۷.

گزاره خلاصه نمی‌شود. تاریخ به خوبی تمامی سیاستمداران را قضاوت می‌کند و از قضا مانند محبان و مغضبان همه چیز را سیاه و سفید نمایش نمی‌دهد.

آیت‌الله سال‌ها سیاست‌ورزی کرد و در تمام سال‌ها همواره عده‌ای مخالفش بودند. او شاید تنها سیاستمدار ایرانی بود که تقریباً تمام طیف‌های سیاسی در کشور دست کم برای چند سال مخالفش بوده‌اند و تلاش می‌کردند تا او را از صدر به زیر کشانند!^۱

هاشمی رفت، نجانی، سیاستمداری هوشمند

هاشمی رفت، نجانی، فارغ از ستایش‌ها و انتقادهای سیاستمداری هوشمند به شمار می‌رفت. وی این توانایی را داشت که دو راهی‌های پیش روی خود را به برد-برد تبدیل کند. بنا بر شرایط روز و تحلیلش از این شرایط، فضای جریان‌سازی‌های جدید را فراهم کند و حتی در شرایطی، از شکست، پیروز شود. شاید در میان چهره‌های شاخص انقلاب اسلامی، هیچ کس مانند او، اولویت مصالح را بر سرلوحه تصمیم‌ها و قدم‌هایش قرار نداد. کنایه آمیز است که وی از ابتدای تشکیل مجمع تشخیص مصلحت نظام تا پایان عمر، بر صندلی ریاست این مجمع نیز برقرار بود.^۲

سخن گفتن از او سهل و ممتنع است، سهل است چون همیشه خود و کارنامه کاری و مبارزاتی خود را در معرض داوری افکار عمومی می‌نهاد و ممتنع است به دلیل بیش از نیم قرن تلاش و تجربه و حضور در همه عرصه‌ها و لایه‌های سیاست‌گذاری، قانونگذاری و اجرایی کلان و همچنین مواجهه در برابر انواع و اقسام شایعات و اتهامات و الزاماتی که هیچ صاحب منصب و مدیری از جمهوری اسلامی ایران تا این حد با آن روبه‌رو نبوده است و نوسانی که بین حامیان و مخالفانش در تمام این سالیان رخ می‌نمود. او در میدان پرتلاطم و نه‌اجم سیاسی، همواره راهی را می‌پیمود که به ظن و باورش میانه‌روی، رواداری و انسجام را نوید می‌داد و مدام افراط و تفریط را تنبیذ می‌کرد و با چشمانی امیدوار به آینده‌ای روشن و اسلامی متعالی و کشوری سرافراز می‌نگریست و باور داشت که نظام جمهوری اسلامی ایران در مسیر حرکت خویش از راه‌های ناهموار عبور می‌کند و گاهی پیچ‌های خطرناک هم می‌بیند.^۳

۱. مهرزاد، محمد-سین، مانند گار و پیروز، اعتماد: سه‌شنبه ۱۹ دی ماه ۱۳۹۶-شماره ۳۹۹۷

۲. دهکلی، رضا، جای خالی یک ستاره، ابتکار: سه‌شنبه ۱۹ دی ماه ۱۳۹۶-شماره ۳۸۹۸

۳. دانش آشتیانی، فخرالدین، جاودانه تاریخ، ایران: دوشنبه ۲۷ دی‌ماه ۱۳۹۵-شماره ۶۴۰۹

۲۱ دی ماه روز «حماسه عزت و وحدت ملی»

تشیع میلیونی مردم که از هر صنف و گروه آمده بودند روز ۲۱ دی ماه را به عنوان روز «حماسه عزت و وحدت ملی» و روزی به یاد ماندنی در تاریخ اجتماعی ایران رقم زد. در آن روز از شعارهای توهین آمیز خبری نبود. چپ و راست، اصلاح طلب و اصولگرا، موافق و منتقد همه آمده بودند، هر چند انگیزه‌ها متفاوت بود، عده‌ای برای پاسداشت خدمات یک انسان خدوم؛ برخی برای دفاع از یک مظلوم؛ جمعی برای کسب ثواب و شرکت در تشیع جنازه یک انسان مؤمن و روحانی وارسته؛ عده‌ای جهت تقویت آرمان‌های نهضت و... آری اگر نیت‌ها یکی باشد نتایج و انگیزه‌ها چندان مهم نیست. آن روز نیت و هدف یکی بود و آن عبارت بود از تودیع و خداحافظی با شخصیت برجسته اسلام و ایران آیت‌الله هاشمی رفسنجانی.

کارنامه هاشمی رفسنجانی: آیند قوت‌ها و ضعف‌ها

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی هم مثل همه افراد ترکیبی از مجموعه نقاط قوت و ضعف و عملکردهای درست و نادرست است و مشابه دیگران آنچه در ارزیابی شخصیت و عملکرد ایشان باید ملاک قرار گیرد، برآیند قوت‌ها و ضعف‌های شخصیتی و عملکردی است. ارائه برآیند از این کارنامه نیاز به توصیف کامل قوت‌ها و ضعف‌ها در دوره‌های مختلف دارد که در مباحث آتی در جای خود به برخی از آن‌ها اشاره خواهیم داشت، اما مهم این است که کارنامه ایشان به این مدال مفتخر شد که رهبر انقلاب به عنوان آشنا ترین فرد به شخصیت و عملکرد ایشان، آن را «پرونده‌ای مشحون از تلاش و ایستادگی مای گوناگون» در «پیشگاه الهی» برای «مبارزی کهنسال» دانستند.^۱

منتقدان منصف و تجلیل کننده از زحمات، مبارزات و خدمات آقای هاشمی همان کسانی هستند که برخی سیاست‌های وی را در دوران ریاست جمهوری‌اش، با صداقت و احترام به نقد کشیده‌اند و امروز نیز اگر باب بحث‌های کارشناسی و نه احساسی باز شود، باز به نقد علمی و محترمانه برخی رفتارها و سیاست‌های ایشان خواهند پرداخت.^۲

۱. احدیان، محمد سعید، ادای دینی به آیت الله، خراسان: دوشنبه ۲۰ دی ماه ۱۳۹۵- شماره ۱۹۴۴

۲. مقدم، بیژن، بازخوانی مواضع تاریخی اصلاح طلبان درباره آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، صبح نو: دوشنبه ۲۷ دی ماه ۱۳۹۵- شماره ۱۶۴

دلیل بزرگی او چیست؟

همه جا سخن از آثار، خدمات و موفقیت‌های کم‌نظیر بزرگ‌مرد تاریخ ایران آیت‌الله هاشمی رفسنجانی است. دلیل بزرگی او چیست؟ چگونه یک انسان گمنام روستایی توانست به رغم موانع بیشمار و دشواری‌های طاقت‌فرسا به قله‌هایی از افتخارات ملی و دینی دست یابد که نظیری برای آن، حداقل در جامعیت و تنوع خدمت‌رسانی، نتوان یافت. او به صدها موفقیت بزرگ دست یافت که هر کدام به تنهایی برای عظمت و ماندگاری یک انسان بزرگ کافی بود. از پدید آمدن «تفسیر راهنما» در بیست مجلد که گویاترین تفسیر کاربردی قرآن کریم است تا تأسیس «دانشگاه آزاد اسلامی» بزرگترین دانشگاه وقفی جهان. از فرماندهی کل قوای مسلح، نه در سطح یک در پیچیده‌ترین روزهای جنگ گرفته تا مدیریت کلان اقتصادی، عمرانی و سازندگی کشور در دوران پس از ویرانی‌های جنگ. از فن‌نویسندگی با تألیف کتاب ارزشمند «بر کبیر یا فرمان‌مبارزه با استعمار» تا مهارت سخنوری در ایراد خطبه‌های جاودانه نماز جمعه تهران که با طرح مباحث دسته‌بندی شده و عمیق اجتماعی و تحلیل‌های کارساز سیاسی طرحی نو در تارخ راه‌آورد خطابه جمعه را درآفکند.^۱

بدیهی است برجستگی و موفقیت یک انسان بستگی به عوامل مختلف دارد از قبیل: استعداد ذاتی، شرایط جسمی، شیوه تربیت، اثرپذیری از محیط خانواده، نقش اساتید و حوادث اجتماعی در تکوین شخصیت و بلوغ فکری... و ده‌ها عامل پید و پنهان دیگر. اما در این میان جای یک عامل مهم خالی است همان عاملی که نه‌تنها در اکثر تحلیل‌های اجتماعی و سیاسی برای آن حساسی باز نمی‌کنیم و آن عبارت از ثوابت ربانی و توفیقات الهی است. ورود در این موضوع فرصت دیگری را می‌طلبد، متأسفانه اغلب ما در زبان و عقیده خداپرستیم اما در تحلیل‌های اجتماعی ماده‌گرا. برای کشف حقیقت آنها در میان عوامل مادی دنبال آن می‌گردیم. گویی عوامل غیبی و دست خدا را چندان جدی نمی‌گیریم. دلیل آن این است که ما ارتباط مفهومی و محتوایی با قرآن نداریم. قرآن کریم در تمام آیات و سوره‌های خود با صدای بلند فریاد می‌کند که غیر از اسباب و علل مادی عوامل دیگری هم در تحولات فردی و اجتماعی دخیل است. اما ذهن ظاهرگرا و مأنوس با

۱. خسروی، محمدعلی، پرده‌ای از راز عظمت‌هاشمی؛ توفیق الهی (۱)، اطلاعات: یکشنبه ۲۶ دی‌ماه ۱۳۹۵- شماره

مادیات کمتر اجازه اندیشیدن در علل و اسباب ماورایی را به ما می‌دهد.

و به تعبیر زیبایی قرآن کریم، علم برخی‌ها منحصر به ظاهراست «يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ»^۱.

به هر حال اگر هاشمی در زندگی به توفیقات بی‌مانند دست یافت انس با قرآن از عوامل اصلی آن بود. خداوند حکیم کسی را بی‌جهت به کارهای خیر و ماندگار موفق نمی‌کند مگر به خاطر سعی و اخلاصی که او خود داشته و زمینه‌ای که او خود فراهم کرده است «وَأَن تَكُونَ مِنَ الْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى»^۲.

هاشمی رفسنجانی، سیاست‌مداری سترگ و سیاست‌گذاری آگاه

به نیکی همگان می‌دانند هاشمی رفسنجانی، دو داغ بر دل دشمنان گذاشت؛ اول با تحمل شکنجه‌های سخت و فراطرف‌رسانی که در زندان‌های رژیم ستم شاهی دید و «نه» گفتن به خواسته‌های ساواک و دوم اصبر در برابر فشارهای بدخواهان که با دروغ و تهنت و هتاکی و تخریب می‌خواستند او را از انقلاب و نظام جمهوری اسلامی جدا کنند ولی آنها را ناکام گذاشت و تا آخرین لحظه حیات خود به آرمان‌های انقلابی و حفاظت از اسلامیت و جمهوریت نظام پای فشرد. او نه تنها دشمنان را که حتی مرگ را هم از پا در آورد و آن چنان به دیدار معبود خود شتافت که گویی در حال زمزمه کردن این آیات بود:

مرگ اگر مرد است گو نزد من آی / در غوشش بگیرم تنگ تنگ
من از او جانی ستانم جاودان / او رن دانی ستاند رنگ رنگ

در هر حال هاشمی رفسنجانی؛ انسانی وارسته و باورمند، مرد بزرگ و بزرگوار، فرماندهی شجاع و واقع‌بین، سیاست‌مداری سترگ و تاریخی و سیاست‌گذار آگاه، عاقل و متعهد به منافع ملی و منافع عمومی مردم بود. اگرچه جسم هاشمی بعد از این در میان ما نخواهد بود، اما یاد او و منش او و خاطره خدمات او چون خاطره امیرکبیر در تاریخ ایران باقی خواهد ماند. او پتانسیل آن را دارد که بتواند موجب آشتی تاریخی نسل‌های آینده ایران با تاریخ و بزرگان خود در جهت گذشتن از جامعه دوره گرا به جامعه تسلسل‌گرا باشد.

۱. (مردم) فقط ظاهری از زندگی دنیا را می‌شناسند، و آنان از آخرت غافلند (سوره روم / ۷).

۲. و اینکه برای انسان جز حاصل تلاش او نیست (سوره نجم / ۳۹).

خداوند روح او را قرین آرامش، علو درجات و رحمت واسعه خود قرار دهد و راه و روش و منش و سعه صدر او را در راه ایجاد حکمرانی خردورز و خردپذیر فراراه سیاستمداران و مدیران کشور در جهت نیل به اهداف اولیه امیدبخش و آزادی‌بخش و عدالت‌گستر انقلاب و راهبردهای توسعه‌ای کشور بنماید.^۱

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، «شناسنامه انقلاب»

فقدان آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، ضایعه‌ای بزرگ برای انقلاب و نظام جمهوری اسلامی و مصیبتی جبران‌ناپذیر برای ملت ایران و ملت‌های آزاده و مظلوم جهان است. او، از استوانه‌های انقلاب اسلامی و پشتوان‌های کم‌نظیر برای نظام جمهوری اسلامی بود. بسیاری از بزرگان و صاحب‌نظران، به آیت‌الله هاشمی رفسنجانی عنوان «شناسنامه انقلاب» دادند، عنوانی که بسیار دقیق و مناسب این شخصیت بزرگ و دلیلی انقلابی است. او از آغازین روز نهضت امام خمینی، یار همراه امام بود و در تمام نشیب و فرازهای انقلاب و دفاع مقدس با مردم مجاهد ایران همراهی کرد. از ۸۲ سال عمر آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، غیر از سال‌های تحصیل در حوزه علمیه قم، بقیه که متجاوز از ۶۰ سال است، مجادلت و فعالیت‌های انقلابی، خدمت به مردم در سنگرهای مختلف و مسئولیت‌های بزرگ و خطیر گذشت. ویژگی آیت‌الله هاشمی رفسنجانی این بود که همچون شناسنامه، که با صداقت، شفافیت و آئینه‌وار واقعیت‌های صاحب‌شناسنامه را می‌نمایاند، او هم واقعیت‌های انقلاب را، صحت و سقم آن را در برابر چشمان عموم قرار می‌داد. با مردم، صادق بود و از ملامت‌های ملامت‌گران هرگز دریغ نداشت.^۲

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، مرد بحران‌ها

آیت‌الله هاشمی رفسنجانی، مرد بحران‌ها بود و در تمام دوران مبارزه با طاغوت و خدمت به انقلاب و نظام و مردم، از آزمایش‌ها سربلند بیرون آمد. عده‌ای او را به دلیل صراحت لهجه و شفافیت در بیان مواضع آماج حملات ناجوانمردانه قرار دادند ولی تهمت‌ها هرگز او را از مسیری که انتخاب کرده بود، باز نداشت.

تاریخ انقلاب اسلامی زندگی مردان بزرگی را در سینه خود ثبت کرده است که در عین

۱. بهلولی، حمید، در سوگ تو، آتش به نیستان افتاد، شرق: یکشنبه ۲۶ دی‌ماه ۱۳۹۵، شماره ۲۷۷۷

۲. شناسنامه انقلاب، جمهوری اسلامی: دوشنبه ۲۰ دی‌ماه ۱۳۹۵، شماره ۱۰۷۸۰

شجاع بودن، مظلوم هم بودند. آیت‌الله هاشمی رفسنجانی یکی از این مردان است. شهید مظلوم آیت‌الله بهشتی به او گفته بود مظلومیت به سراغ تو هم خواهد آمد و دیدیم که آمد. اگر بهشتی آماج حملات منافقین و دشمنان بود، هاشمی رفسنجانی علاوه بر منافقین و دشمنان، زخم‌هایی از دوستان نادان نیز بر تن داشت و با همین زخم‌ها از میان ما رفت. این، یعنی مظلومیتی بیشتر از مظلومیت بهشتی.^۱

هاشمی، مرد بزرگ الهی

اگر در این دنیای پر آدمی باز می‌شود حتماً در مرگ نیز روزی بر ما گشوده خواهد شد. از این رو مرگ جزو لایتنجری زندگی است و از آن گریزی و گزیری نیست:

«كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ»^۲

در آستانه درسی سال روز فقدان وجود خاکی آیت‌الله اکبر هاشمی رفسنجانی قرار داریم. او در برابر روی مرگ سست و خنثی خویش را به عالم بی‌مرگی پیوند زد. آن مرد بزرگ الهی در زمره کسانی بود که مرز زندگی مادی را درنوردید و در زمره مردان نامیرایی درآمد که حیات جاودانی یافت و مرز مرگ را درنوردید. به عالمی پا گذاشت که نیستی و نابودی در آن راه ندارد.

هرگز نمیرد آن که دلش زنده شد به عشق

نیت است بر جریده عالم دوام ما

روزشمار حیات مادی او چون دیگر ابنای بشر است. تولد شد؛ زندگی کرد؛ و درگذشت. این بخش فصل مشترک همه زندگی‌هاست از وصیع و رفیع و دارا و ندار، بزرگ و کوچک، بافضیلت و بی‌فضیلت. همه و همه در این فصل با هم سر کنند و کسی نیست که در داستان زندگیش این سه فصل وجود نداشته باشد. اما آنچه زندگی افراد را از یکدیگر متمایز می‌کند جوهره معنوی زندگی است که در این بخش هیچ انسانی به دیگری شباهت ندارد، گرچه ممکن است در این فصل با دیگر همگنان فصول مشترکی وجود داشته

۱. شناسنامه انقلاب، جمهوری اسلامی: دوشنبه ۲۰ دی‌ماه ۱۳۹۵-شماره ۱۰۷۸۰.

۲. كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَ تَبْلُوكُمْ بِالْأَشْرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ: هر شخصی چشیده مرگ است؛ و شما را به شدت بآبیدی و خوبی می‌آزماییم و [تنها] به سوی ما بازمی‌گردید (انبیاء / ۳۵)

باشد، اما حتماً فصول مفارقی هم وجود دارد که حیات افراد را از یکدیگر جدا می‌کند. از این رو اگر بخواهیم برای آیت‌الله هاشمی سخنی بگوییم و امتیاز حیات او را بر دیگران برشماریم باید به سراغ جنبه‌های ممتاز و درخشان حیات او برویم که الحق والانصاف به قدری غنی و پرمایه است که هر انسانی آرزو می‌کند حیاتی به این اندازه مایه‌ور و درخشان داشته باشد «ذالک فضل الله یوتیه من یشاء»^۱

اکنون هاشمی، رفسنجانی در میان ما نیست!

نوشتن از فتنای چنین بزرگی، بزرگداشت عظمت، بزرگی، علم، حقیقت، پارسایی و انسانیت است و همگان خواهان این فضایل و ملکات هستیم؛ مباد آن که کلامی حمل بر گزافه شود؛ چه آن که خود خورد خورشید به گل انداید، جهل خویش بر عرصه نهاده باشد. چو غلام آفتابم هم از آفتاب گویم نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم

اکنون هاشمی رفسنجانی در میاد ما نیست ولی راه او، مرام او، جوانمردی او و صداقت او در میان ما خواهد ماند و همچون مشعلی که نزدیک اسلامی و ملت ایران را روشن نگاه خواهد داشت.^۲ این، همان وعده‌ای است که امام خمینی در پیامی که به مناسبت ترور هاشمی رفسنجانی در سال ۱۳۵۸ صادر کردند دادند و فرمود: «مردان تاریخ تا آخر زنده هستند. بدخواهان باید بداند هاشمی زنده است چون نهضت زنده است»^۳

قصد ما در این نوشتار، که با عنوان «در باره آیت... هاشمی رفسنجانی» منتشر و در آستانه دومین سالگرد ارتحالش به چاپ خواهد رسید؛ شرح خدمات مرحوم هاشمی و حتی بیان فهرست آنها نیست، بلکه هدف از این اثر؛ با توجه به تحلیل اصول‌گرایان، اصلاح‌طلبان از کارنامه ۳۸ ساله مرحوم هاشمی، آن است که گفته شود شخصیت ایشان مانند هر فرد دیگری دارای فراز و فرودهایی بوده است. همان گونه که در مقاطعی خشم اصلاح‌طلبان را برمی‌انگیخت؛ در مواقعی هم براساس میل یا فهم نیروهای انقلاب و اصولگرا عمل و موضع‌گیری نموده که موجب رنجش آنها شده است.

۱. این فضل خداست آن را به هر که بخواهد عطا می‌کند و خدا دارای فضل بسیار است (جمعه / ۴).

۲. شناسنامه انقلاب، جمهوری اسلامی: دوشنبه ۲۰ دی‌ماه ۱۳۹۵-شماره ۱۰۷۸۰

به هر تقدیر، مؤلف در این مکتوب روایی که مشتمل بر ۵ فصل می باشد، سعی وافر داشته است با توجه به نقدهای دو جناح سیاسی معروف کشور (اصولگرایان و اصلاح طلبان)؛ تحلیلی درخور فهم از حضور سیاسی این شخصیت برجسته سیاستمدار معاصر ایران - که متکی بر دیدگاه صاحب نظران و کارشناسان در عرصه های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است - ارائه نماید.

به داغداران و سوگواران این مرد بزرگ که ملت رشید ایران هستند باید تسلی داده و عرضه داشت: صبر بسیار بیاید پدر پیر فلک را / تا دگر مادر گیتی چو تو (او) فرزند بزاید. رو - س شاد و بادش گرامی باد.

اسدالله افشار

• تهران / آبان ماه ۱۳۹۷